

לב סירקין

את קשתי נתתי

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המחלקה לאמנויות
גלריית טרומפלדור – מרכז לאמנות
העיר העתיקה, באר שבע
אוצר הגלריה: פרופ' חיים מאור

לב סירקין: את קשתי נתתי

נובמבר 2018
כסלו תשע"ט
אוצרת התערוכה: דינה גרוסמן

קטלוג

עריכה: דינה גרוסמן
עיצוב והפקה: אדם חלוץ, מגן חלוץ
עריכת טקסט בעברית ותרגום לאנגלית:
איה ברזיר
צילומים: מיכאל עמר ודניאל סירקין
הדפסה: דפוס כתר, הר טוב

על העטיפה: הקשת, 1974, פסיפס קרמיקה,
500x1500, דרך חברון, ירושלים (פרט)

העבודות המוצגות בתערוכה הן מאוסף
משפחת סירקין, אלא אם כן מצוין אחרת

כל המידות בס"מ, רוחב x גובה

© כל הזכויות שמורות, 2018

תודות למי שסייעו במידע, בעצה ובהשאלות:
פרופ' נירית בן אריה-דבי, אלן גינתון,
יהל זקס, פרופ' חיים מאור, רחלה מרין,
שלי נויברגר, אווה סירקין, דניאל סירקין,
סטלה סירקין, ד"ר נירית שלו-כליפא

לב סירקין – ציונים ביוגרפיים

1929
נולד במוסקבה בבית יהודי וציוני
1955
סיים בהצטיינות את לימודיו בפקולטה
לאמנות מיומנטלית באקדמיה ע"ש
סטרוגנוף, מוסקבה
1957
התקבל לאגודת האמנים של ברית המועצות
ויצר עבודות קיר רבות בטכניקות מגוונות
1972
עלה ארצה והתיישב בירושלים
1981-1979
יצר את יצירתו הגדולה ביותר בארץ
הפסיפסים האש והמים במפעלי ים המלח,
אליהם התווסף בשנת 1995 הפסיפס יום
ולילה בגן עדן
2012
נפטר בירושלים

מאבק בין חיים ומוות, 2001, פסיפס סמלטי, קוטר: 250,
אולם הכניסה של הפקולטה לרפואה של הטכניון, בית חולים רמב"ם, חיפה
Struggle Between Life and Death, 2001, Smalti mosaic, dia. 250,
lobby of the Technion's Faculty of Medicine, Rambam Health Care Campus, Haifa

לב סירקין – את קשתי נתתי

דינה גרוסמן

לב סירקין (1929–2012) נולד במוסקבה וגדל בבית יהודי מסורתי וציוני. הוא למד בפקולטה לאמנות מונומנטלית באקדמיה ע"ש סטרוגנוף במוסקבה והיה חבר נשיאות איגוד אמני מוסקבה. סירקין יצר שם כאמן יחיד וכחלק מקבוצת אמנים שהתמחתה בעבודות קיר מונומנטליות. בשנת 1972, הגשים סירקין את חלומו לפתוח דף חדש כאמן יהודי בישראל, עלה לארץ והתיישב בירושלים, בהשאירו מאחוריו פרנסה מובטחת, הערכה מקצועית ומוניטין אמנותיים מבוססים. ארבעים שנות יצירתו בארץ הניבו מכלול גדול של עבודות, בהן רישומים, ציורים ועבודות קיר. יצירתו של סירקין בישראל הייתה ברובה בתחום הפסיפס המונומנטלי, שאותו בחר למקם, מתוך אידיאל, במרחבים ציבוריים: האמן הצהיר לא פעם כי הוא רוצה להעניק ולהנחיל לעמו ולארצו שכה אהב ורובד נוסף של תרבות; בשל כך, השתדל שעבודותיו יהיו נגישות תמיד ולכולם ואפשר לציבור הרחב להיחשף באורח בלתי אמצעי לרעיונות הגלומים בהן. כפועל יוצא, לא רק לטכניקה, לממדים ולצבעוניות, אלא גם למיקום הפיזי – בין השאר על חזיתות של בניינים, במבואות של מוסדות להשכלה גבוהה, על קירות של מפעלים ובבתי כנסת – נודעת משמעות רבה, והוא חלק מהותי מן היצירה המוגמרת. בעיני סירקין, הצופים והדיאלוג בינם לבין היצירה הם חלק בלתי נפרד ממנה, ולפיכך תהליך היצירה נמשך ומקבל ערך מוסף גם לאחר שהאמן סיים את עבודתו עליה. ג'ראלד נורדלנד כתב על עבודותיו כי "הנרטיב של סירקין תפור בדיוק לפי מידות הקיר שעליו הוא מוצג, [...] הוא מתמקד בחוויה ובתקשורת הפוטנציאלית [עם הצופה] [...] באמצעות הענקת חוויה אמנותית לצופה, ציפיותיו/ה מתעלות לרמה חדשה של רגישות לצבע ולמורכבות צורנית, רגישות אשר מתרענת כל אימת ששבים וצופים ביצירותיו".¹

בישראל יצר סירקין פסיפסים מונומנטליים מקרמיקה צבעונית מבריקה (ולקראת סוף חייו גם מאבני סמאלטי) תוך כדי שימוש בידע ובכלים המגוונים שרכש בברית המועצות. הפרקטיקה שלו נשענה על צורות גיאומטריות סופרמטיסטיות שנעו בין עולמות המקרו והמיקרו, תוך שהן מייצגות יסודות בטבע ומבטאות את ההיררכיה של היקום באמצעות צבעוניותן והקומפוזיציה הדינמית שלהן. היצירות רובן אינן תחומות בקווי מתאר ברורים – הן גולשות

מן השוליים ומוסיפות דינמיות וחיות לפסיפס. האלמנטים ביצירה מורכבים לרוב מצורה בתוך צורה, כשכל חלק הוא שלם בפני עצמו. "הוא יוצר קומפוזיציה עצמאית ומקורית אשר עושה שימוש עוצמתי ודינמי בצבעים צורות וקווים."² עבודתו של סירקין הושפעה רבות מהסופרמטיזם (Suprematism) הרוסי. תנועה אמנותית זו מייסודו של קזימיר מלביץ' (1879–1935) קמה על רקע מלחמת העולם הראשונה (1914–1918) והתפשטות הקומוניזם הבולשביקי ברוסיה הסובייטית. בניגוד לקומוניזם, אשר דגל באמת מוחלטת, הסופרמטיזם הרוסי הציע מערכת פתוחה של חשיבה אמנותית השואפת לשלמות החורגת מעבר לאובייקט. האמנות הסופרמטיסטית מבקשת ללכוד את הרגש, את השאיפה להתעלות מעל לריאליזם. בעוד שהבולשביזם ניסה "לסכם" את האמיתות היחסיות ולכונן עולם

בראשית, 1975, פסיפס קרמיקה צבעונית, 300x600
(כבר לא קיים. לשעבר על קיר חיצוני בבית ספר נווה יעקב בירושלים)
Genesis, 1975, ceramic mosaic, 300x600 (does not exist anymore. Formerly on an exterior wall in Neve Yaakov School in Jerusalem)

על בסיס אקסיומות סטטיות, הסופרמטיזם אתגר את האמן לשאוף אל מעבר לקיום החומרי: להכיל ניגודים, לזרום אל עבר התפתחות ודינמיות, להגיע אל מעבר לאובייקט ולמציאות ולהביע את הלא־קיים, את השום־דבר. בנוסף לסופרמטיזם, סירקין גם הושפע ממקורות אחרים. קל להבחין בעבודותיו – בצד הצורות הגיאומטריות המופשטות הסופרמטיסטיות המובהקות – בעושר צבעוני ובמורכבות מבנית השואבים השראה ממקומות אחרים. במיוחד הזדהה סירקין עם החוויה הפנימית־האישית, שגֵתה תיאורית בתיאוריית הצבעים שלו.⁵ "היום, דרכי שוב מתקדמת לאורך הקשת", אמר סירקין, "שירי נעורים כבר אינם עולים בזיכרוני, אך שורות שכתב גתה צפות ועולות במחשבותי: תופעה שמימית כמו הקשת היא אב טיפוס מסוג שאינך יכול אלא למצוא גם באדם, הקשת משפיעה יותר מכול על ניקוי חושי הצבע של האדם". והמשיך: "אתה מתבונן ואתה חווה בתוכך את מהותו של הגשר הזה, באסתטיקה של תפיסת הצבע ובניואנסים אוניברסליים של הלכי רוח, שהאמן לוכד באמצעות תנועה רוטת אדומה, באמצעות כתום של אנרגיה לזהבת, באמצעות הבזק צהוב של הארה, באמצעות מוחשיותו הירוקה של הטבע, באמצעות תפיסה כחולה של החלל וסערת היסודות, באמצעות היקום הסגול. וכל אלה מתאחדים ומתיכים יחדיו את מחזור העולם ואת מחזור הרגשות המפעמים בחזותינו".⁴

***

תערוכה זו נפתחה במלאת 45 שנים למלחמת יום הכיפורים, שהייתה נקודת מפנה בחייו וביצירתו של סירקין. בפרוץ המלחמה, שנה אחת בלבד לאחר שעלה ארצה, הושלך סירקין באחת אל המציאות הישראלית של מלחמה על קיומה. סירקין ביקש להתגייס לכוחות הלוחמים. אולם כיוון שהיה עולה חדש בן 43 ללא עבר קרבי, סירבו לגייסו. בלילות הוא עבד אפוא בהתנדבות במאפייה, ובשעות היום התבונן באנשים ברחוב ובהשפעת המלחמה עליהם והתעמק בהשלכותיה ובמשמעויותיה. התוצאה הייתה סדרה בת שישה עשר רישומי דיו (50x35 או 35x50 ס"מ כ"א), רישום אחד לכל יום מימי המלחמה – 6 עד 21 באוקטובר 1973. שעתוקי הרישומים נכרכו יחדיו באלבום חזון בעת קרב. רישומים מתוך סדרה זו מוצגים בחלל הראשון של התערוכה. אלה אינם תיאורים ריאליסטיים של המלחמה, אלא ייצוגים של המחשבות הפילוסופיות שהמלחמה הציפה באמן. המלחמה, לפי סירקין, היא טרגדיה ותפקידו כאמן

הוא לנסות ולתאר "את מה שקורה מסביב".⁵ סירקין לא יצא לקרב ולא ראה את המלחמה מקרוב, אך חווה ותיאר היבטים רבים אחרים שלה – את האנשים שנשארו בעורף, את השפעת המלחמה עליהם ואת דרכי התמודדתם אֶתה. הרישומים מעלים שאלות עמוקות על זהות, מלחמה, תקווה ועתידו של העם היהודי. בחלק מהם שזורות השפעות של האמנות הנוצרית, שעוטות ביצירתו משמעות יהודית וישראלית ומציעות פרשנות חדשה לעולם היהודי ולמציאות דאז. לכל רישום הוא העניק כותרת והוסיף פסוק מהתנ"ך.

הגם שאינו נמנה עם עבודות הקיר שלו, שלהן בחר להקדיש את חלק הארי של עשייתו בארץ, סברתי כי מן הראוי להתייחס לאלבום חזון בעת קרב בשל חשיבותו המעצבת בעבודתו של סירקין. בסדרת רישומים זו, נתן סירקין, לראשונה בחייו, ביטוי לעולמו הפנימי, היהודי והציוני. ודימויים מעולם זה עתידים היו לשוב ולחזור ביצירתו.

הקרבה בזמן בין עלייתו לארץ למלחמה גרמה לסירקין לאמץ, במעין "גילוי נשמה", את התרבות היהודית כפרספקטיבה, אשר מבעדה עתיד היה לבחון ולתכנן את יצירותיו, לשלב בהן סמלים יהודיים, מוטיבים מן התנ"ך, ההיסטוריה היהודית והעולם המטאפיזי, שמבטא חיבור בין האדם לאלוהיו.

השארות הנפש, אוקטובר 1973, עט ודיו על נייר, 35x50
Immortal Souls, October 1973, pen and ink on paper, 35x50

הייתה מאז ומתמיד מוקצית פה. הביטו עליה בחשד גם כלפי אמנים מקומיים כביכול. [...] ברגע שעלתה המילה 'דקורטיבי', זה היה גיליוטינה – האמן גמור! לצאת מזה בשלום כמעט בלתי אפשרי. רוב האמנים הקירוניים בארץ, כולם זכו לבעיטות ביסבן מהמרכז – המרכז המוביל של האמנות הישראלית. [הוא] עם כל הישגיו, כשרונו, יכולתו – לא היה לו סיכוי.⁶ ובכל זאת, סירקין לא ויתר וגם אם נאלץ להילחם על מעמדו כאמן ולחזור אחרי מקבלי ההחלטות כדי שיזמינו ממנו עבודות ולעתים נאלץ לראות עבודות שיצר נהרסות בשרירות לב או מחוסר הערכה, הוא נותר נחוש עד יומו האחרון להגשים את חלומו להיות אמן טוטלי ולעסוק באמנות על פי עולמו הפנימי בישראל.

***

שמה של התערוכה, "אֶת קִשְׁתִּי נִתְתִּי", לקוח מספר בראשית ומבטא הן את מתנת האמנות של סירקין לישראל ולישראלים והן את דימוי הקשת שהייתה מקור השראה עבורו ומוטיב מרכזי ומשמעותי ביצירתו.

בהקדמה לספרו, סירקין מתאר בפשטות את הרגע שבו בחר בקשת, או שמא הקשת בחרה בו.⁷ הכול החל בחוויית ילדות, כשישב על ברכי אמו וצפה לראשונה בקשת בשמים. חוויה זו העמיקה והתפתחה למשמעויות נוספות ביצירתו במהלך השנים. הקשת סימלה בעיניו תקווה, הבטחה לעתיד טוב יותר, חיבור בין שמים וארץ ובין האלוהי לארצי.⁸

גדעון עפרת הציע תיאור קולע של הקשר ההדדי בין תרבות לאמנות בשיח הישראלי: "אכן, על מנת להפוך אמנות לתרבות, יש להביט אל האמנות מבעד לתרבות. אלה המביטים באמנות מחוץ לתרבות המקומית, לעולם לא יהפכו את האמנות לתרבות ואפשר שיחטיאו את כוחה וייחודיותה. אלה המביטים כפול – מבפנים ומבחוץ – יסכימו עם כותב שורות אלה, שאמנות ישראל היא תמיד מרתקת ותמיד מיוחדת, גם כשנדמה שהיא לא".⁹

מבט כפול דומה אפשר לזהות ביצירתו של סירקין הקשת, עבודת הפסיפס שיצר בירושלים בשנת 1974. הפסוק המקראי המצוטט בתחיתתה, "אֶת קִשְׁתִּי נִתְתִּי בְּעֵנָן; וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית, בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ" (בראשית ט:יג). ביטא לדבריו מסר של שלום לארץ השסועה אחרי מלחמת יום הכיפורים והשווה את התחושות הפוסט-אפוקליפטיות של יושביה לאלה של ניצולי המבול המקראי. הקשת של סירקין מעבירה אפוא לארץ זו מסר תנכי על-זמני של אמונה ותקווה לעתיד טוב יותר ולשלום.

"אני חי בישראל מאז 1972", הוא כתב במכתב למוזיאון היהודי בברלין מיוני 2004; "היה לי הכול במוסקבה, אך לא היה לי את העיקר – מדינה משלי וזכות לדבר בשפתי העתיקה, שפת התנ"ך, זכות להקדיש את אמנותי למדינת, לעמי, להיסטוריה שלו, לדתו ולמסורתו".

***

על אף שהיה אמן רב-תחומי מן השורה הראשונה, שזכה בפרסים יוקרתיים ובשבחים על עבודתו בארץ ומחוצה לה, ולמרות פעילותו הענפה – הוא יצר יותר מ-25 עבודות קיר גדולות במרחבים ציבוריים בארץ – סירקין אינו מוכר כאן ואינו זוכה להכרה שהוא ראוי לה מצד הציבור והממסד האמנותי. הסיבות לכך רבות ונוגעות הן להתעקשותו של סירקין לפעול לבדו והן לזלזול המקומי באמנות דקורטיבית. בראיון לסרט חלום של אידויט, שיצר דני סירקין ב-2007 על אביו לב, ביטא גדעון עפרת את הטרגדיה שבבחירה של סירקין לפעול דווקא כאמן מונומנטליסטי "דקורטיבי" בישראל: "אמנות דקורטיבית קירונית ציבורית

סטיו. ים המלח, 1985, טמפרה על מזונית, 50x70
Fall. The Dead Sea, 1985, tempera on Masonite, 50x70

הקשת, 1974, פסיפס קרמיקה, 500x1500, דרך חברון, ירושלים
The Rainbow, 1974, ceramic mosaic, 500x1500, Hebron Road, Jerusalem

מלחמה ושלום, 2001, פסיפס סמלטי, 500x2000,
 אולם הכניסה של הפקולטה לרפואה של הטכניון, בית חולים רמב"ם, חיפה
War and Peace, 2001, Smalti mosaic, 500x2000, lobby of the
 Technion's Faculty of Medicine, Rambam Health Care Campus, Haifa

בשנת 2009, הוצא צו הריסה לבניין של משרד התקשורת בדרך חברון, שעל אחד מקירותיו הורכב במקורו של דבר פסיפס הקשת. יום פרטי שרכש את הבניין תכנן להרוס אותו ותכניות הבנייה החדשות לא התייחסו כלל לפסיפס. לאחר מאמצים רבים, ביולי 2012, חתם היזם על הסכם, שבו התחייב לשמור על הפסיפס ולהעתיק אותו בשלמותו לקיר שייבנה במיוחד עבורו כך שעוברים ושבים ברחוב יוכלו להמשיך לראותו בהתאם לחזון האמנות הציבורית של האמן.

* * *

סטלה סירקין, בתו של האמן, מתארת את פרץ היצירתיות של אביה לאחר שהגיע לארץ. העובדה שקרא דרור לעולמו הפנימי ויכול היה לבטא נושאים חדשים ומגוונים הקרובים לליבו ולהתמודד עמם גרמה לו ליצור מתוך תחושת דחיפות, בכל מקום שרק הצליח לקבל "קירות": שלושה פסיפסים עצומי-ממדים, שהיו בעת יצירתם הגדולים ביותר בישראל – האש (1978–1979), המים (1978–1984) ויום ולילה בגן עדן (1974–1978) – מעטרים קירות במפעלי ים המלח בסדום, ואלפי עובדיהם נחשפים אליהם מדי יום; לזכר 35 החיילים הצעירים (1974) מעטר את קיר המבואה של בית הספר נווה עציון בירושלים. האמן יצר אותו לזכר שיירת ה"ה, ובפתק בארכיונו, תיאר אותו כך "אש שבה נשרפו ליבותיהם של 35 מגני ירושלים. אש, מנורה, דמות עץ פורח – סמל לחיי הנצח של היהדות"; הפסיפס זבולון הספן (1978), הממוקם על קיר חיצוני במרכז קהילתי בעכו, מתאר את צמיחת העיר החדשה מתוך הישנה ומסמל עתיד חדש, מבטיח ומזהיר לעכו; עבודת הקיר שנים עשר שבטי ישראל (1974) נמצאת במרכז וואהל באוניברסיטת בר אילן, ועליה כתב סירקין לעצמו: "לפני שבוע סיימתי [לעבוד על] קיר בגודל 40 מ"ר באולם הראשי של אוניברסיטת בר אילן בנושא שנים עשר שבטי ישראל. אני חושב שעשרת השבטים האבודים אינם אבודים! כיום הם כולם שבים למולדת, לישראל..."; העבודה שאלו שלום ירושלים (1976) נמצאת בתוך בית הכנסת אוהל יעקב ברמת גן. בזמן תכנון היצירה, בילה סירקין ימים שלמים בבית הכנסת וסימן את שלבי התקדמות השמש על הקיר הגדול. הוא מיקם את האלמנטים השונים בתוך הקומפוזיציה ביחס לתנועת השמש על הקיר כך שהיא תאיר כל פעם אלמנט אחר ביצירה. המילה "ציון" עוצבה בצבעוניות ייחודית ומוקמה כך שתבלוט בכל שעות היום, אך זוהרה יגבר לפנות ערב בשעת תפילת מנחה; ציפור השחר (1982)

- 1 Gerald Nordland, in: **Lev Syrkin**, Jerusalem: Prisma, 1998, pp. 2–11
 2 שם, עמ' 10.
 3 גתה חיבר את תיאוריית הצבע שלו ב־1812; לטקסט המלא באנגלית, ראו:
Goethe's Theory of Colours, https://books.google.co.il/books?id=qDIHAAAAQAAJ&printsec=toc&source=gbs_summary_r&redir_esc=y#v=snippet&q=Theory%20of%20Colours&f=false
 4 גלינה פודולסקיה, "לב סירקין" 2012 (ברוסית).
<http://7iskusstv.com/2012/Nomer4/Podolskaja1.php>
 5 סירקין בראיון רדיו שהעניק לענת גיל בתוכנית "People and their Work", 1990.
 6 ראו: <https://vimeo.com/239409050>.
 7 **Lev Syrkin**, op. cit., p. 5
 8 גלינה פודולסקיה, ראו הע' 4 לעיל.
 9 גרעון עפרת, **בהקשר מקומי**, תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2004, עמ' 451.
 10 **Lev Syrkin**, op. cit., p. 7

מלחמה, אוקטובר 1973, עט ודיו על נייר, 50x35
War, October 1973, pen and ink on paper, 50x35

הנמצאת בבית הזיקוק באשדוד נוצרה עבור עוברי אורח בכלל, אך בפרט עבור פועלים יהודים המגשימים את עקרון העבודה העברית; הפסיפסים **מלחמה** ו**שלום** (2001) וה**מאבק בין חיים ומוות** (2001), שתיים מיצירותיו האחרונות של סירקין, נמצאים באולם הכניסה לפקולטה לרפואה של הטכניון בבית החולים רמב"ם בחיפה. סירקין יצר אותם עבור הרופאים לעתיד העוברים שם בכל יום כתזכורת לאתגר העומד בפני אלה שבכוחם להכריע לחיים או למוות. יצירות רבות נוספות של סירקין מפוזרות, כאמור, ברחבי הארץ. אולם מן הראוי להזכיר גם כמה מן העבודות שלא שרדו, למשל, ציורי קיר במסעדה גאורגית בירושלים, שהושחתו עם סגירתה; פסיפס **בראשית** בבית הספר נווה יעקב בירושלים שנפל קורבן לוונדליות וכיום כמעט לא נשאר ממנו זכר; הוויטראז' שיצר בקניון דיזנגוף סנטר ושנהרס בפיגוע בשנת 1996; והתבליט **שלח את עמי** שהיה בבניין החברה הישראלית למדליות ולמטבעות בירושלים, בניין אשר אינו קיים עוד.

* * *

שנים רבות עברו מאז הוצגו עבודות של לב סירקין בתערוכה. מחקריי אודות לב סירקין, יצירותיו הרבות וערכן התרבותי הגדול מצביעים על כך שהגיע הזמן להציג ולו מעט מיצירותיו, לעורר דיון תרבותי עליהן ולהשיב אמן זה למקומו הראוי במרכז השיח האמנותי בישראל. האתגר העיקרי באצירת תערוכה זו נגזר מאי-היכולת להציג בפועל עבודות קיר תלויות-אתר בחלל מוזיאלי. וגם אם העידן הטכנולוגי העכשווי מאפשר את הצגתן באופן בלשהו, הרי שזו כרוכה בניתוקן מן ההקשר המקומי שבו ובעבורו הן נוצרו, היבט שאמן כסירקין ייחס לו חשיבות עליונה. מבחינה זו אין לראות בתערוכה זו אלא טעימה על קצה המזלג ממכלול יצירתו של סירקין והזמנה לצאת החוצה אל המרחב הציבורי, להיפגש מחדש עם אמנותו ועם רעיונותיו, שבוטאו באינספור אבני פסיפס צבעוניות, ולחוש את האהבה הגדולה שבה הוא יצר למעננו; "אני מאמין", כתב סירקין, "כי רבות מעבודותיי ישרדו די זמן ויגיעו לדורות הבאים, הן יישאו את רעיונותיי, את נפשי המיוסרת, את המיית ליבי האוהב. זה הדבר העיקרי. השאר [מצוין] בתוך עבודותיי. התבונן בהן מקרוב עמי היקר".¹⁰

לזכר 35 החיילים הצעירים, 1974, פסיפס קרמיקה, 250x450,
על קיר המבואה בבית ספר נווה עציון בירושלים
In Memory of 35 Young Soldiers, 1974, ceramic mosaic, 250x450,
entrance hall at Neve Etzion School in Jerusalem

[קיר] **האש**, 1979-1978, בסיבס קרמיקה, 340x2400, מפעלי ים המלח, סדום
Fire [Wall], 1978-79, ceramic mosaic, 340x2400, Dead Sea Works, Sodom

[קיר] **המים**, 1984-1979, בסיבס קרמיקה, 350x2000, מפעלי ים המלח, סדום
Water [Wall], 1979-84, ceramic mosaic, 350x2000, Dead Sea Works, Sodom

[working on] a 40 m² wall at the central hall of Bar-Ilan University on the subject of the twelve tribes of Israel. I believe that the ten lost tribes are not lost! Today all of them return to our fatherland, to Israel...”; the work **Pray for the Peace of Jerusalem** (1976) is located in the interior of Ohel Yaakov synagogue in Ramat Gan. Syrkin spent entire days in the synagogue marking the stages of the sun’s progress on its large wall. He situated the composition’s various components so as to have sunlight illuminate each time another component. The word Zion, that was designed with rich chromatic spectrum and is situated in a central place, literally glows during the mincha prayer late in the afternoon; although **The Bird of Dawn** (1982) at the Ashdod Oil Refineries was created for passersby in general, it was specifically dedicated to Jewish workers who abide by the principle of “Hebrew Labor”; the **War and Peace** (2001) and **The Struggle between Life and Death** (2001) mosaics, two of Syrkin’s last works, are located in the lobby of the Technion’s Faculty of Medicine at the Rambam Health Care Campus, in Haifa. Syrkin created them for the future physicians who pass by them each day as a reminder that they are about to be entrusted with the power to decide over life and death.

As mentioned before, many of Syrkin’s other works are strewn throughout Israel. However, one must also remember works that did not survive, for example, the murals in a Georgian restaurant in Jerusalem, that were destroyed after its closure; the **Genesis** mosaic at Neve Yaakov School, which was vandalized leaving hardly a trace of the original work; the stained glass he created for Dizengoff Center that was shattered in a terrorist attack in 1996; and the **Let My People Go** relief at the building of the Israel Coins and Medals Corp., which doesn’t exist anymore.

* * *

Many years have elapsed since Lev Syrkin’s last exhibition. My research about the man, his numerous works and their undeniable cultural import suggests that it is high time to have at least some of his works displayed, to discuss their cultural contribution, and to introduce him to the discourse of mainstream Israeli art.

The main challenge in curating this exhibition derives from the impossibility to actually show site-specific wall works in a museal display space. And although our technological age enables us to display them in one way or another, in doing so we take them out of the local context in and for which they were created, thus bereaving them of an aspect of utmost importance for their maker. In this sense, the exhibition should be seen as an “appetizer,” and an invitation to go outdoors into the public space and re-encounter Syrkin’s art and ideas in numerous colorful tesseras and feel the great love with which he created them for us; “I believe,” he wrote, “that many of my works will survive long enough to reach future generations, will carry to them my ideas, the stirring of my tormented soul, of my loving heart. This is the main thing. The rest – is in my works. Take a close look at them, my dear people.”¹⁰

- 1 Gerald Nordland, “Lev Syrkin,” in **Lev Syrkin**, Jerusalem: Prisma, 1998, pp. 11–2.
- 2 Ibid, p. 10.
- 3 Goethe published his color theory in 1812; for English rendition of the complete text, see https://books.google.co.il/books?id=qDIHAAAAQAAJ&printsec=toc&source=gbs_summary_r&redir_esc=y#v=snippet&q=Theory%20of%20Colours&f=false.
- 4 See Galina Podolskja, “Lev Syrkin,” 2012 (in Russian), <http://7iskusstv.com/2012/Nomer4/Podolskaja1.php>.
- 5 Lev Syrkin in a radio interview by Anat Gil, “People and their Work,” 1990.
- 6 See: <https://vimeo.com/239409050>.
- 7 **Lev Syrkin**, op. cit., p. 5.
- 8 See: Galina Podolskja, op. cit.
- 9 Gideon Ofrat, **Within a Local Context**, Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad Publishing House, 2004, p. 451 (in Hebrew).
- 10 **Lev Syrkin**, op. cit., p. 7.

of the covenant between me and the earth” (Genesis 9:13) communicated, according to him, a message of peace to a war-torn country comparing the post-apocalyptic feelings of its inhabitants to those of the biblical Deluge’s survivors. Hence, Syrkin’s rainbow imparts to this country a timeless message of faith and hope for a better and peaceful future.

In 2009, a demolition order was issued to the Bezeq building on Hebron Road in Jerusalem, where the work was originally installed. A real estate entrepreneur who purchased the building intended to level it, and in the new construction plans the mosaic wasn’t even mentioned. It took a lot of efforts, but in July 2012, the entrepreneur signed a contract, in which he agreed to preserve the mosaic and to relocate it in its entirety into a wall that would be built especially for it and would enable passersby to keep seeing it in accordance with the artist’s vision of public art.

* * *

Stella Syrkin, the artist’s daughter, describes her father’s gush of creativity following his immigration to Israel. The fact that he could set free his inner world and give expression to and deal with new variegated themes close to his heart made him work with a sense of urgency wherever he could get “walls”: three large-scale mosaics, at the time the largest in Israel – the wall of **Fire** (1978–9), the wall of **Water** (1978–84), and the wall of **Day and Night in the Garden of Eden** (1974–8), were created for the Dead Sea Works in Sodom, and the plant’s thousands of workers still enjoy them today; **In Memory of 35 Young Soldiers** (1974) adorns a wall in the lobby of the Neve Etzion School in Jerusalem. The work was created in commemoration of the Convoy of 35, and a note in the artist’s archive describes it thus “the fire that had consumed the hearts of 35 defenders of Jerusalem. Fire, a menorah, a blossoming tree – a symbol for Judaism’s eternal life”; **Zebulun the Mariner** (1978) adorning an outer wall of a community center in Acre depicts the emergence of the new city from the old one and symbolizes Acre’s promising and bright future; Syrkin wrote about his mural work **The Twelve Tribes of Israel** (1974) in the Wohl Center at Bar-Ilan University, “Last week I finished

Luminaries, 1979, ceramic mosaic, 300x600, Ort Mitrani High School, Holon
מאורות השמיים, 1979, בסיפס קרמיקה, 300x600, תיכון אורט מיטירני, חולון

home front and the ways in which they were impacted by the war and dealt with it. The drawings raise profound questions about identity, war, hope, and the future of the Jewish people. Some of them betray Christian influences, which assume Jewish meaning in his work and reinterpret the Jewish world and the reality at the time. Each drawing was titled and included a verse from the Bible.

Although the portfolio does not belong to his main body of work created in Israel – namely, to his wall works – I believe that **Vision and Battle** merits our attention due to its constitutive influence on Syrkin's later work. In this series of drawings, the artist had, for the first time in his life, given expression to his Jewish, Zionist inner world. And images from this world were to reappear time and again in his later work.

The near-coincidence in time between his immigration to Israel and the outbreak of the war prompted Syrkin to adopt, in a sort of self-discovery, the Jewish culture as a perspective for examining and planning his future works; from now on, he would incorporate in them Jewish symbols, biblical motifs, the Jewish history, and the metaphysical world which links man to his God.

"I have been living in Israel since 1972," he wrote in a letter to the Berlin Jewish Museum in June 2004. "In Moscow, I had everything, except the main thing – a state of my own and the right to speak my ancient language, the language of the Bible, the right to dedicate my art to my country and my people, to its history, religion, and tradition."

* * *

Even though Syrkin was an excellent, highly awarded multi-disciplinary artist, much-acclaimed both in Israel and abroad, and despite his prolific artistic output – he made more than 25 large wall works for public spaces throughout Israel – he is virtually unknown here and is denied his due recognition by the public and the art establishment. The reasons for this are many, and have to do both with the artist's insistence on working alone and the local disrespect of decorative art. In an interview to **A Fool's Dream**, a film made by Daniel Syrkin about his father, Lev, in 2007, Gideon Ofrat spoke about the tragic choice of Syrkin to do monumental "decorative" art in Israel, of all places: "Public decorative mural art

has always been unpopular here [...] and seen as suspect even by local artists. [...] Whenever the word 'decorative' came up, the guillotine came down – the artist was finished! It was almost impossible to come out alive. [...], most of the public mural artists in Israel [...] they all got a kick in the ass from the leaders of Israeli artistic mainstream. Even with all his achievements, with all his talent, with all his taste, with all his abilities [...] he didn't have a chance."⁶ Yet, Syrkin did not give up, and even when he had to struggle for his status as an artist and woo decision-makers for commissions and was forced to witness his works being wantonly and disrespectfully demolished, he remained loyal to his inner world and his dream to be a total artist in Israel.

* * *

The exhibition's title, "I Have Set my Rainbow," is borrowed from Genesis 9:13 and represents both Syrkin's covenant with Israel and the Israelis and the meteorological phenomenon which served him as a source of inspiration and became a central and meaningful motif in his work. In the introduction to his book, the artist simply described the moment in which he had chosen the rainbow, or rather the moment it had chosen him.⁷ It all began when, sitting on his mother's lap, he saw a rainbow for the first time in his life. This experience had evolved, intensified and assumed additional meanings in his work over the years. It symbolized for him hope, promise for a better future, connection between the celestial and the terrestrial, the divine and the mundane.⁸

Gideon Ofrat aptly described the mutual relation between culture and art in Israeli discourse: "Indeed, in order to transform art into culture, one needs to look at art through culture. Those who look at art from outside the local culture will never be able to transform art into culture, and they stand in danger of missing its force and uniqueness. Those who adopt a double – internal and external – perspective will agree with the author of these lines that Israeli art is always fascinating and special, even when we don't believe it is."⁹

A similar double perspective can be found in **The Rainbow**, a mosaic work made by Syrkin in Jerusalem in 1974. The biblical verse quoted in its lower margins, "I have set my rainbow in the clouds, and it will be the sign

Syrkin's work was deeply inspired by Russian Suprematism, which was founded by Kazimir Malevich (1879–1935) in response to World War I (1914–8) and the spread of bolshevist communism in Soviet Russia. However, contrary to communist theory's belief in absolute materialistic truth, Suprematism championed an open system of non-objective, or non-materialistic, artistic thinking. Suprematist art strove to capture a feeling, and transcend mere realism. Whereas bolshevism sought to "add up" relative truths and build a new world based on static axioms, Suprematism urged the artist to overstep sheer reality: to embrace oppositions, development and dynamism, to transcend mere existence and reality, and express a sensation of non-existence and non-objectivity.

Along with Suprematism, Syrkin was also inspired by other sources. One can readily discern in his works – beside the clearly Suprematist abstract geometric forms – colorful opulence and structural complexity drawn from other sources. In particular, Syrkin identified with the individualistic inner experience depicted by Goethe in his color theory.³

"Today my path runs again along the rainbow," said Syrkin, "adolescent poetry doesn't seem to come to mind, but Goethe's lines emerge in memory: such a heavenly phenomenon, like a rainbow, which is a prototype, cannot but also be found in man; rainbow has the strongest sensory effect of cleansing color as far as man is concerned." And he went on to say: "You look and experience within you the essence of this arc of color in the aesthetics of human perception and in the nuances of moods the artist captures in red pulsating motion, orange fiery energy, yellow flash of illumination, the green tangibility of nature, the blue of space comprehension and that of a storm of elements, the purple universe. And they merge and fuse the cycle of the world with that of our own feelings."⁴

***

The exhibition opens on the occasion of the 45th anniversary of the Yom Kippur War, which marked a turning point in Syrkin's life and artistic creation. At the outbreak of the war, only a year after he made *Aliyah*, Syrkin

was forthwith thrown into the reality of Israel's struggle for survival. He wanted to join the combating forces. However, since he was a 43-year-old new immigrant without previous combat experience, the army refused to draft him. Hence, he volunteered to work nightly in a bakery, and during the day watched people on the street and delved into the war's influence, implications, and meaning for them. The result was a series of sixteen 50x35 or 35x50 cm ink drawings – a drawing for each of the sixteen fateful days of the war between the 6th and 21st of October 1973. Reproductions of those drawings were then bound together in a portfolio entitled **Vision and Battle**.

Drawings from the series are displayed in the first room of the exhibition. These are not realistic depictions of the war, but rather representations of the philosophical thoughts with which the war had inundated the artist. War was, according to Syrkin, a tragedy, and his role, as an artist, was to try to describe "what was happening around him."⁵

Syrkin didn't fight and didn't experience the war on the frontline, but he did experience and describe many of its other aspects – men and women on the

Shofar and Alarm, October 1973, pen and ink on paper, 35x50
שוֹפָר וְאֶזְעָקָה, אוקטובר 1973, עט ודין על נייר, 35x50

Lev Syrkin – I Have Set My Rainbow

Dina Grossman

Lev Syrkin (1929–2012) was born in Moscow and raised in a Jewish traditional and Zionist home. He had studied at the Stroganoff Academy for Monumental Art, Moscow, and was a Presidium member of Moscow's Artists Union. Syrkin had worked in his hometown both individually and as part of a group specializing in monumental wall art. Leaving behind a secure livelihood, professional recognition, and established artistic reputation, Syrkin realized his dream to turn a new leaf as a Jewish artist in Israel in 1972, when he immigrated to the country and settled in Jerusalem. During his forty years here, he created a large body of works, including drawings, paintings, and wall art. Most of his oeuvre in Israel was dedicated to monumental mosaic art that was ideologically situated in public spaces: the artist declared, time and again, that he wished to give and bequeath to his much beloved people and country another cultural layer; thus, he insisted on making his works available to all, at all times, thereby enabling the public at large to directly acquaint itself with the ideas embedded in them. Consequently, alongside its technique, dimensions and chromaticism, the finished work's physical location – on buildings' facades, in lobbies of higher education institutions, and on factories' and synagogues' walls, among other places – is an important part of it. According to Syrkin, the viewers and their dialog with his work are an integral part of the latter's ongoing process of creation, giving it an added value even after he had finished working on it. American art critic and former director of art museums Gerald Nordland wrote about Syrkin's works that his "narrative is tailored specifically to the wall upon which it is presented, [...]. He focuses on the experience and the potential communication [with the viewer ...]. [...] through providing an art experience [to the viewers, ... their] expectations are elevated to a new level of sensitivity to color and formal complexity, which becomes refreshed with repeated viewing."¹

In Israel, Syrkin created monumental mosaics made of colorful glazed ceramic tiles (and towards the end of his life also of Smalti) using the know-

how and the various tools he had acquired in the USSR. His practice was based on Suprematist geometric forms and designs that oscillated between the macro and micro worlds, representing natural elements and expressing a universal hierarchy with their colors and dynamic compositions. Most of the compositions do not have clear contours – they overflow the margins and endow the mosaic with dynamism and vitality. The work's components are usually composed of a form within a form, each of which constitutes a whole in itself. "Syrkin [...] is] creating a completely independent and original composition utilizing the powerful dynamics of color, form and line."²

Day and Night, 1986, ceramic mosaic, 122x240

Guzik Collection, Guzik Building, Ben-Gurion University, Beer Sheva

יום וליילה, 1986, פסיפס קרמיקה, 122x240

אוסף נחום גוזיק, בניין גוזיק, אוניברסיטת בן-גוריון, באר שבע

Ben-Gurion University of the Negev
 The Department of the Arts
 Trumpeldor Gallery – Art Center
 The Old City of Beer Sheva
 Gallery Curator: Prof. Haim Maor

Lev Syrkin: I Have Set My Rainbow
 November, 2018
 Exhibition Curator: Dina Grossman

Catalogue

Editor: Dina Grossman
 Design and Production: Adam Halutz,
 Magen Halutz
 Hebrew copyediting and English Translation:
 Aya Breuer
 Photographs: Michael Amar, Daniel Syrkin
 Printing: Keter Press, Har Tuv

On the Cover: **The Rainbow**, 1974,
 ceramic mosaic, 500x1500, Hebron Road,
 Jerusalem (detail)

Unless otherwise indicated, the works
 in the exhibition are from the Syrkin
 Family Collection

All measurements quoted in the catalogue are in
 centimeters, height x width

© All Rights Reserved, 2018

Thanks to all those who assisted us with
 advice and information, and lent works for the
 exhibition: Prof. Nirit Ben-Aryeh Debby, Ellen
 Ginton, Shelly Neuberger, Prof. Haim Maor,
 Rachela Merin, Dr. Nirit Shalev Khalifa, Daniel
 Syrkin, Eva Syrkin, Stella Syrkin, Yahel Sachs

Lev Syrkin: Biographical Landmarks
 1929

Born in Moscow, USSR, to a Jewish,
 Zionist family

1955

Graduated *summa cum laude* from the Stroganoff
 Academy for Monumental Art, Moscow

1957

Joined the Moscow's Artists Union and started
 creating many wall works in various techniques

1972

Immigrated to Israel and settled in Jerusalem

1979–81

Created his largest work in Israel, the **Fire and
 Water** mosaics at the Dead Sea Works, to which
 was later added the **Day and Night in the
 Garden of Eden** mosaic (1995)

2012

Died in Jerusalem

Ray of Hope, 1985, tempera on Masonite, 50x70
 קרן של תקווה, 1985, טמפרה על מזוויט, 50x70

Lev Syrkin

I Have Set My Rainbow

